

GEZ

KARTA ADRESOWA ZABYTKU

3. Miejscowość

RZESZÓW

1. Nazwa

DOM ZWANY „BELWEDEREM” I „KAMIENICĄ
MICALIKÓW”

2. Czas powstania

przełom lat 20. i 30. XX w.

d. Pogwizdów Nowy
(do dnia 31.12.2020 r.)

7. Fotografia z opisem wskazującym orientację w stosunku do sąsiednich terenów lub stron świata albo mapa z zaznaczonym stanowiskiem archeologicznym

4. Adres

ul. Pogwizdowska 184
35-212 Rzeszów

d. Pogwizdów Nowy 210
36-060 Głogów Małopolski

Widok od zachodu na elewację południowo-zachodnią i fragment elewacji północno-zachodniej

5. Przynależność administracyjna

województwo podkarpackie

powiat Rzeszów

gmina Rzeszów

6. Formy ochrony

Brak uchwalonego miejscowego planu
zagospodarowania przestrzennego

8. Historia, opis i wartości

Historia

Dom został wybudowany na przełomie lat 20. i 30. XX wieku przez pochodzącego z Pogwizdowa księdza Stanisława Trzeciaka (1873-1944), doktora teologii, profesora Akademii Duchownej w Petersburgu, szambelana papieskiego. Ksiądz Trzeciak był także działaczem społecznym oraz badaczem kultury Bliskiego Wschodu, zasłużonym w propagowaniu idei ruchu Prometeizmu. W latach 1923-1928 pełnił funkcję proboszcza w parafii w Dębowcu, a następnie w parafii św. Antoniego Padewskiego w Warszawie. Znane są poglądy i działania duchownego na tle antysemityzmu. Dom został wybudowany dla krewnych księdza z rodziny Micalów. Powstał w czasie, kiedy ludność zamieszkiwała przeważnie w drewnianych chatach krytych strzechą, stąd stanowi jeden z pierwszych w miejscowości reprezentacyjnych domów murowanych wieloizbowych o wysokim standardzie wyposażenia. W domu znajdowało się osiem pokoi, zamieszkiwanych przez kilka rodzin. Z racji pełnionych funkcji fundator domu najprawdopodobniej w nim nie mieszkał. Budynek ze względu na swoją okazałość nazywany był „Belwederem”, a biegnąca wzdłuż niego w kierunku północnym uliczka, łącząca dwie główne drogi wsi, tj. „Zapłocie” z „Za Wsią” – „Belwederską”. Mieszkańcy nazywali również dom „kamienicą Micalików” – kamienicą, ponieważ nazywano tak potocznie każdy murowany dom, oraz Micalików – od zamieszkałej w domu rodziny Micalów. W 1969 roku dom zakupił ks. Franciszek Kość, w latach 1960-1969 wikary w parafii w Lutoryżu, w latach 1969-1986 proboszcz parafii w Równem. Ks. Kość zamieszkał w domu po przejściu na wcześniejszą emeryturę w 1986 roku. Dzięki jego staraniom w 1989 roku w domu w kondygnacji piwnicznej w pokojach wychodzących na ul. Pogwizdowską otwarto kaplicę, w której odprawiano mszę świętą. Od śmierci księdza około 2010 roku dom pozostaje nieużytkowany i ulega postępującej degradacji.

Opis

Usytuowany szczytowo po północno-wschodniej stronie ulicy Pogwizdowskiej, wybudowany na planie prostokąta ze zryzalitowanym wejściem w elewacji północno-zachodniej. Dwukondygnacyjny (parterowy na wysokim podpiwniczeniu), murowany, otynkowany, przykryty dachem naczółkowym krytym blachą. Elewacja frontalna, szczytowa, południowo-zachodnia dwuosiowa, na każdej osi otwory okienne, w parterze otwory ujęte metalową balustradą balkonu, wyjście na balkon zlokalizowane na osi wschodniej. Między osiami w parterze centralnie usytuowana zamknięta półkolistą nisza z figurą Serca Pana Jezusa, nad nią w szczycie otwór okienny, po którego obydwu stronach ślepe otwory zamknięte półkolistie. Elewacja północno-zachodnia trzyosiowa z centralnie usytuowanym jednoosiowym ryzalitem przykrytym dachem dwuspadowym. W ryzalicie: w ścianie północno-zachodniej w przyziemiu asymetrycznie usytuowane wejście, na parterze i w ścianie szczytowej okna; w ścianie południowo-zachodniej w przyziemiu okno, w parterze wyjście na zewnętrzny balkon ograniczony balustradą, otwór drzwiowy zamknięty płytą wiórową; w ścianie północno-wschodniej asymetrycznie usytuowane okna na obydwu kondygnacjach. Na zewnętrznych osiach: po południowej stronie ryzalitu na każdej kondygnacji okna, otwór w parterze zamurowany; po stronie północnej asymetrycznie usytuowane okno w przyziemiu. Elewacja północno-wschodnia z oknami na osi zachodniej, w szczycie otwór drzwiowy. Po stronie wschodniej do elewacji przylega prostopadłe jednokondygnacyjna oficina przykryta dachem pulpitowym z poszyciem z dachówki cementowej, murowana i otynkowana, z wejściem i otworami okiennymi w ścianie północno-zachodniej. Elewacja południowo-wschodnia z asymetrycznie usytuowanymi trzema osiami okiennymi, w przyziemiu na środkowej osi wejście. Do elewacji przylega równolegle wysunięta w kierunku ogrodzenia ww. oficina z trzema oknami w ścianie południowo-wschodniej. Zachowana oryginalna stolarka okienna drewniana skrzyniowa, dwu- i wieloskrzydłowa, wielopolowa. W ryzalicie wejścia okna ze szprosami. Zachowany bogaty detal architektoniczny o proveniencji klasycystycznej: międzykondygnacyjne gzymsy działowe, gzyms wieńczący w postaci uproszczonego belkowania, narożne pilastry z motywami zgeometryzowanych zwisów pod kapitelami, opaski obramień okiennych i drzwiowych z uszakami, gzymsy podokiennikowe, w szczycie elewacji frontальной spływy wolutowe. Po północno-wschodniej stronie posesji budynek gospodarczy, usytuowany równolegle do ogrodzenia, parterowy, murowany, przykryty dachem dwuspadowym z poszyciem z dachówki cementowej. W podwórzu przed oficyną studnia. Posesja ogrodzona siatką od południowego wschodu.

Wartości

Budynek posiada wartości artystyczne (architektoniczne), krajobrazowe, historyczne i naukowe. Dokumentuje rozwój wiejskiego budownictwa mieszkalnego o cechach reprezentacyjnych. Cechuje się wysoką integralnością zachowanej oryginalnej substancji zabytkowej, tj. tynków z detalem architektonicznym, drewnianej skrzyniowej stolarki okiennej, metalowych balustrad balkonów oraz niszy z figurką Serca Pana Jezusa. Neoklasycystyczny kostium domu wpisuje się w aktualny w pierwszej połowie lat 20. XX wieku trend architektoniczny, polegający na kontynuowaniu przedrozbiorowego klasycyzmu epoki Stanisława Augusta Poniatowskiego i będący odpowiedzią na poszukiwanie stylu narodowego u progu odzyskanej niepodległości. O swobodnym podejściu do klasycyzmu świadczą jednakże uproszczenie (geometryzacja) detalu, asymetryczne rozplanowanie osi oraz zastosowanie okien o różnych kształtach, tj. tradycyjnych dwuskrzydłowych i zapowiadających modernizm trójskrzydłowych. Budynek jest nośnikiem historii wsi, życia religijnego mieszkańców oraz przemian społecznych dokonujących się w lokalnej społeczności w okresie międzywojennym, tuż przed odłączeniem przysiółka Pogwizdów od Rudnej Wielkiej w 1927 roku i ustanowieniu odrębnego sołectwa Pogwizdów Nowy w 1930 roku.

9. Stan zachowania i postulaty dotyczące konserwacji

Stan zachowania

Ks. Franciszek Kość po zamieszkanu w domu zmodernizował budynek, doprowadzając do niego sieć elektryczną i wodno-kanalizacyjną. Ponadto ksiądz zamurował w domu półkoliste okna w ścianie szczytowej oraz otwór drzwiowy w ryzalicie od strony ulicy, a oficynę, budynek gospodarczy i studnię w głębi posesji przykrył dachówką cementową.

Obecni właściciele domu wykonali w 2021 roku od strony ul. Pogwizdowskiej dziewięć słupów ogrodzeniowych w historyzującym stylu, murowanych i otynkowanych, posadowionych na cokołach i zwieńczonych czteroszpadowymi daszkami z kulami na szczycie. Daszki połączone z trzonami odsadzką o wklęsło-wypukłym profilu. Na każdej ścianie filarów ogrodzeniowych prostokątne płyciny ze ściętymi płynnie narożami, ujęte w profilowane obramienie.

Ogólny stan zachowania obiektu jest zły. Występują spore ubytki w tynkach w pasie przyziemia oraz odparzenia i spękania powłoki murarskiej na elewacjach. Stolarka drewniana zniszczona z łuszczącą się powłoką malarską. Występują ubytki detalu architektonicznego. Ponadto brak przeszklenia niszy oraz podłóg w pomieszczeniach.

Postulaty dotyczące konserwacji

Obiekt wymaga przeprowadzenia generalnego remontu z poszanowaniem substancji zabytkowej. W celu zachowania autentycznego wyrazu plastycznego bryły, nie powinno się wykonywać termomodernizacji obiektu. Należy wymienić zniszczone tynki i przeprowadzić konserwację detalu architektonicznego, stolarki okiennej, balustrad oraz figurki w niszy. Rewaloryzacji wymaga również zaniedbane otoczenie obiektu.

10. Wykonanie karty (autor, data i podpis)

Karolina Chomiczewska
Biuro Miejskiego
Konserwatora Zabytków
Urząd Miasta Rzeszowa,
wrzesień 2022 r.

Karolina Chomiczewska

11. Zatwierdzenie karty (podpis wojewódzkiego konserwatora zabytków)*

Z upoważnienia
Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
Bartosz Podubny
Zastępca
Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

*dotyczy zabytków niewpisanych do rejestru zabytków i niewłączonych do wojewódzkiej ewidencji zabytków